

گزارشی از کتاب

..... اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری
 به اهتمام حبیب زمانی محبوب
 کارشناس ارشد تاریخ

چکیده

کتابی که به معرفی آن خواهیم پرداخت، مجموعه مقالات «اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری» است که در سال ۱۳۸۷ توسط انتشارات زمزم هدایت (وابسته به پژوهشکده تحقیقات اسلامی) به چاپ رسیده است. طرح مقدماتی کتاب و عناوین مقالات توسط گروه سیاسی پژوهشکده تحقیقات اسلامی تهیه شده است. کتاب مشتمل بر یک مقدمه و چهارده مقاله در حوزه‌های زندگی‌نامه، فلسفه سیاسی، کلام سیاسی، فقه سیاسی، جامعه‌شناسی سیاسی، روابط بین‌الملل، سیاست خارجی و مسائل ایران و جهان اسلام از دیدگاه حضرت آیه‌الله خامنه‌ای است که در ادامه به اختصار هر یک را معرفی خواهیم کرد.

بخشی از مقدمه کتاب

اندیشه سیاسی مجموعه‌ای از باورهای پایدار درباره سیاست، حکومت و اداره جامعه است که خود مشتمل بر دانش‌هایی چون فلسفه سیاسی، کلام سیاسی، فقه سیاسی و مانند آن می‌شود. بی‌گمان اندیشه سیاسی نقشی بنیادین در تحولات اجتماعی و نیز تعیین سرنوشت

جوامع دارد. در این میان اندیشه و آراء رهبران جامعه، کسانی که اندیشه و عمل سیاسی را توأمان تجربه کرده‌اند و از جایگاه والایی در جامعه، نظام سیاسی و مهم‌تر از آن در نظام دینی برخوردارند، اهمیتی ویژه می‌یابد.

با توجه به نقش رفیع رهبری نظام ولایی جمهوری اسلامی ایران در هدایت جامعه و سیاست داخلی و خارجی کشور، تعیین راهبردها، سیاستها و اصول انقلاب اسلامی، همانا توصیف و تبیین اندیشه سیاسی رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیه‌الله العظمی خامنه‌ای مد ظله العالی امری حیاتی است.

متأسفانه تاکنون آراء و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی آن‌گونه که شایسته و بایسته است، تبیین نگردیده و جوامع علمی نیز آگاهی چندانی از آن ندارند. خلأ موجود در این زمینه و توجه به جایگاه ویژه ولی فقیه در شرع مقدس و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه را بر آن داشت تا به عنوان گام نخست، مجموعه مقالاتی درباره اندیشه سیاسی جانشین فرزانه و شایسته امام خمینی (قدس سره) تدوین نماید تا زمینه آشنایی بیشتر و عمیق‌تر با ابعاد اندیشه و شخصیت مهر فروزان انقلاب اسلامی فراهم آید؛ اقدامی که با تلاش صاحب‌نظران و محققان برجسته ان شاء الله به کمال خواهد رسید.

زندگی نامه مقام معظم رهبری

(تدوین محمدحسن روزبه، کارشناس ارشد علوم سیاسی و دانش‌آموخته حوزه علمیه قم)
نویسنده در این مقاله زندگی مقام معظم رهبری را در سه مقطع: دوران کودکی و رشد، دوران جوانی و مبارزه، و دوران میانسالی (پس از انقلاب) به تصویر می‌کشد.

در بخش اول (دوران کودکی و رشد) ضمن معرفی خانواده روحانی مقام معظم رهبری، مختصری از زندگینامه حضرت در دوران کودکی و نوجوانی بیان می‌گردد.

«... به سال ۱۳۱۸ در مشهد مقدس میان خانواده‌ای روحانی و پرجمعیت دیده به جهان گشود. از جانب پدر و مادر منسوب به علما و اهل فضل و دانش است، یکی از دیار آذربایجان و دیگری از نجف‌آباد که در مشهد رحل اقامت افکنده‌اند. منزلی که در آن چشم به جهان گشود، خانه‌ای کوچک در محله‌ای فقیرنشین بود.» (ص ۹ و ۱۰)

در بخش دوم (دوران جوانی و مبارزه) عمدتاً به مبارزات همه جانبه فرهنگی، سیاسی و انقلابی مقام معظم رهبری تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ اشاره شده است.

«اولین بارقه‌های روح مبارزه را شهید نواب صفوی در وجودش روشن کرده بود و بعد از او امام خمینی شمع پروانه دلش بود... اولین تجربه عملی مبارزه را در سال ۴۱ و سپس ۴۲ پشت سر می‌گذارد... سخنرانیهای پرشور و رسواساز رژیم باعث شد که مقارن روز ۱۲ محرم (۱۳۴۲) در بیرجند دستگیر و پس از انتقال به مشهد در بازداشتگاه لشکر مشهد زندانی شود. پس از آزادی در مأموریتی مشابه در زاهدان دستگیر و این بار به تهران و زندان قزل قلعه منتقل می‌شود.» (ص ۱۴)

«مهم‌ترین اشتغال ایشان در مسیر مبارزه علاوه بر توشه‌گیری از خرمن گنجینه‌های حیات بخش اسلام در حوزه، از سالهای ۴۳ به بعد فعالیت‌های ایدئولوژیک و سیاسی در سطح حوزه و دانشگاه و به تدریج در سطح کلی جامعه در مشهد بود که سرچشمه بیشتر حرکت‌های تند انقلابی در همان سال و سالهای بعد محسوب می‌گشت. حاصل این فعالیت‌ها جلسات درسی بزرگ و پرجمعیت تفسیر و حدیث و اندیشه اسلامی، به همراه ترجمه‌ها و تألیفات متعدد در زمینه اندیشه اسلامی بود که دستگیری و بازداشت‌های متوالی در سالهای ۴۶ و ۴۹ و ۵۱ را در پی داشت.» (ص ۱۹)

(در سال ۱۳۵۷ پس از آزادی در زندان) «برای برپایی مجالس شور حسینی در دهه محرم به مشهد بازگشته و مسجد کرامت دیگر بار کانون مبارزات مردم مشهد می‌شود... با انتخاب ایشان توسط امام برای عضویت در شورای انقلاب در روزهای پایانی ناچار می‌شوند به تهران بیایند.» (ص ۲۲)

در بخش سوم (دوران میانسالی) نویسنده به فعالیت‌های آیه‌الله خامنه‌ای تا ۱۵ خرداد ۱۳۶۸ و انتخاب ایشان به عنوان رهبر انقلاب و جانشینی امام خمینی (ره) می‌پردازد.

«انقلاب اسلامی با خصوصیات، اهداف و ارزشهای جدید به پیروزی رسید و مرحله‌ای جدید از زندگی ایشان شروع شد. مرحله‌ای که در آن مهم‌ترین وظیفه‌ای که بر دوش رهبران انقلاب قرار داشت، ترسیم و تأسیس جامعه‌ای جدید بر ویرانه‌های جامعه گذشته است. در پی انجام این رسالت ایشان در مقاطع مختلف و در کنار امام خمینی به ترسیم چشم‌انداز آینده پرداختند.» (ص ۲۴)

(با عزل بنی صدر از ریاست جمهوری)، «مخالفین و منافقین... نماینده امام در شورای عالی دفاع، امام جمعه تهران و نماینده مجلس سید علی خامنه‌ای را در مسجد ابوذر روز ۶ تیر با بمب ترور کردند... ایشان علی‌رغم نگاهت ناشی از ترور با اصرار دوستان نامزد ریاست جمهوری می‌شوند و با رأی بالای ملت در ۱۰ مهر ماه ۱۳۶۰ به ریاست جمهوری انتخاب می‌شوند و برگی از زندگی پرفراز و نشیب ایشان ورق می‌خورد.» (ص ۲۴)

«روز پس از رحلت آن یگانه دوران (امام خمینی) در ۱۵ خرداد ۱۳۶۸، مجلس خبرگان با اکثریت آرا آیة‌الله سید علی خامنه‌ای را به عنوان رهبر انقلاب و جانشین امام خمینی معرفی کرد و سکان هدایت جامعه را به دست ایشان سپرد و برگی از اوراق زندگی ایشان با مسئولیتی عظیم‌تر برای ساختن جامعه‌ای نمونه ورق خورد که تاکنون ادامه دارد.» (ص ۳۷)

مبانی فلسفه سیاسی اسلام

(تدوین عبدالله حاجی صادقی، استادیار مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی)

این مقاله به دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب در خصوص حاکمیت اندیشه بر عمل و نیز چهار اصل مهم از اصول فلسفه سیاسی اسلام می‌پردازد؛ این چهار اصل که از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، مبانی و اصول سیاست اسلامی هستند عبارتند از: ۱. جامعیت دین و قلمرو آن و وجود سیاست و حکومت در این قلمرو؛ ۲. جهان‌بینی توحیدی و آثار آن در نظام سیاسی اسلام؛ ۳. نیاز بشر به هدایت آسمانی؛ ۴. انسان‌شناسی دینی.

مقدمه: حاکمیت اندیشه بر عمل

«حضرت آیة‌الله خامنه‌ای به عنوان یک اسلام‌شناس و متفکر و فقیه فرزانه، نه تنها حاکمیت اندیشه بر عمل را پذیرفته‌اند، بلکه مباحث نظری و جهان‌بینی را دارای ابعاد رفتاری و آثار عملی دانسته و اساساً معتقدند که اصول اعتقادی و جهان‌بینی اسلام علاوه بر سامان‌دهی اندیشه‌ها و باورها، رفتار و اعمال پیروان خود را هدایت و جهت‌دهی می‌کند.» (ص ۴۲)

اصل اول: جامعیت دین

نویسنده در این بخش به معرفی دیدگاه‌های مختلف در خصوص نسبت دیانت و سیاست پرداخته و ضمن رد نظریه متحجران و سکولاریست‌ها، مبحث تلازم اسلام و سیاست را مطرح می‌سازد.

«علمای اسلامی به ویژه حضرت امام (رضوان الله تعالی علیه) و مقام معظم رهبری دام ظلّه العالی به جامعیت و حضور دین در سیاست و اثبات آن بالهام از آیات قرآن، سنت و سیره تأکید و اصرار فراوان دارند... و بارها به بحث تفکیک‌ناپذیری سیاست از دین پرداخته (اند)». (ص ۵۰)

اصل دوم: جهان‌بینی توحیدی

نویسنده در این بخش به تأکید و اصرار مقام معظم رهبری بر اصل اساسی و محور همه معارف اسلامی یعنی توحید و یکتایی خدا اشاره می‌کند و آثار و لوازم توحید در نظام سیاسی را از دیدگاه مقام معظم رهبری برمی‌شمارد. «... آیه‌الله خامنه‌ای که در حال حاضر سکان‌دار انقلاب اسلامی می‌باشد بارها تأکید و اصرار داشته‌اند که توحید را جهت‌دهنده و ترسیم‌کننده همه صحنه‌های زندگی اسلامی به ویژه نظام سیاسی اسلام معرفی کنند». (ص ۵۳)

اصل سوم: نیاز بشر به وحی و هدایت آسمانی

نویسنده در این بخش به تبیین فلسفه نبوت و نیاز به وحی پرداخته و مواضع رهبر معظم انقلاب را در این خصوص بیان می‌دارند. «آیه‌الله خامنه‌ای در تشریح اهداف نبوت، تعالی و تکامل و رسیدن انسان به سرمنزل مقصود و معهود را هدف برتر و اصلی دانسته است و ایجاد جامعه توحیدی و الهی و عدالت‌محور را زمینه‌ساز و شرط لازم آن هدف معرفی کرده است». (ص ۶۳)

اصل چهارم: انسان‌شناسی دینی

نویسنده در این بخش ضمن اشاره به اهمیت توجه به انسان‌شناسی اسلامی نظر مقام معظم رهبری را در این خصوص بیان می‌کند. «آیه‌الله خامنه‌ای رسالت نظام اسلامی را تکریم انسان می‌داند و لذا شناخت و نوع‌نگرش به انسان را مبنا و اساسی‌ترین وظیفه می‌داند». (ص ۶۴)

مسائل فلسفه سیاسی

(تدوین محسن مهاجرنیا، استادیار گروه سیاست پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)

نگارنده در این مقاله کوشیده تا مسائل فلسفه سیاسی را بر سه محور اساسی متمرکز نماید:

۱. مسئله فرد و جامعه؛ ۲. مسئله قدرت سیاسی؛ ۳. مسئله حکومت اسلامی. نویسنده در ابتدا چستی فلسفه سیاسی اسلام از دیدگاه مقام معظم رهبری را مطرح می‌سازد. سپس مسائل فلسفه سیاسی اسلام را در اندیشه رهبری مورد بررسی قرار می‌دهد.

۱. مسئله فرد و جامعه

«(مقام معظم رهبری) انسان‌سازی و جامعه‌سازی را یکی از بزرگ‌ترین هدفهای اسلام می‌داند. ایشان براساس مبانی ارزشی خویش ابتدا جامعه را به دو بخش جامعه اسلامی (توحیدی، معنوی، آرمانی) و جامعه جاهلی تقسیم می‌کنند و معتقدند یکی از رسالت‌های عمومی انبیا توجه به سالم‌سازی جامعه بوده است.» (ص ۷۵)

نگارنده در ادامه ویژگی‌های جامعه جاهلی و جامعه اسلامی را از منظر مقام معظم رهبری برمی‌شمارد.

۲. مسئله قدرت سیاسی

نویسنده در این بخش انواع قدرت را از دیدگاه مقام معظم رهبری برشمرده، سپس به تشریح مسئله قدرت سیاسی می‌پردازد.

۳. مسئله حکومت اسلامی

نویسنده در این بخش به تبیین دیدگاه‌های رهبری در خصوص حکومت اسلامی، ولایت و حکومت ولایی می‌پردازد. «ایشان با اشاره به مدل مطلوب حکومت اسلامی در قالب ولایت معتقدند: مسأله ولایت و حکومت در اسلام مسأله اساسی و مهمی است... ولایت فقیه نوع خاصی از حکومت است که متمایز از همه حکومت‌های موجود دنیاست.» (ص ۹۳)

نویسنده در ادامه به سطوح سه‌گانه ولایت اشاره می‌کند: الف. ولایت نبوی ب. ولایت سیاسی ائمه (ع) ج. ولایت فقیه.

۴. مسئله مردم‌سالاری دینی

نگارنده در این بخش به تبیین بحث مردم‌سالاری دینی و نگاه رهبری به این موضوع پرداخته، مدل مردم‌سالاری دینی و اصول آن را از منظر مقام معظم رهبری برمی‌شمارد که عبارتند از: ۱. فضیلت محوری؛ ۲. هدایت محوری؛ ۳. حاکمیت الهی؛ ۴. ایمان دینی؛ ۵. انتخاب مردمی؛ ۶. آرمان‌گرایی؛ ۷. تکلیف محوری؛ ۸. شایسته‌سالاری؛ ۹. قانون محوری؛ ۱۰. رضایت‌مندی.

کلام سیاسی

(تدوین غلامرضا بهروز لک، استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم (ع))

این مقاله با معرفی اجمالی کلام سیاسی و تمایز آن از سایر حوزه‌های معرفت سیاسی اسلام، در شش حوزه به بررسی دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در این زمینه می‌پردازد. این محورها عبارتند از: مبانی کلام سیاسی، نبوت و رسالت، امامت، مهدویت، عدالت و ولایت فقیه.

مبانی کلام سیاسی

«مراد از مبانی کلام سیاسی، مجموعه مباحثی است که بنیادهای نظری آراء کلام سیاسی قرار می‌گیرد... مقام معظم رهبری ضمن پذیرش حجیت و اعتبار عقل در شناخت بشری، آن را بی‌نیاز از یاری وحی ندانسته است... از دیدگاه ایشان توحید کاملاً ابعاد سیاسی - اجتماعی داشته، در تار و پود زندگی جمعی انسانها حاکم می‌شود.» (ص ۱۱۲ و ۱۱۳)

«از نظر ایشان ماهیت زندگی اجتماعی، تلاش مشترک برای نیل به سعادت است. در این زمینه انبیا و تعالیم دینی نیز نقشی اساسی ایفا می‌کنند... بدین سان جامعه توحیدی نیز جامعه‌ای است که تحت رهبری و فرماندهی اولیای دینی قرار داشته باشد.» (ص ۱۱۵)

نبوت و رسالت

«پیرو استدلال کلامی بر ضرورت نیاز انسانی به هدایت آسمانی، در مباحث آیه‌الله خامنه‌ای نیز ابعاد سیاسی - اجتماعی نبوت برجسته و غالب می‌باشد.»

امامت و مهدویت

«امامت و ولایت در تفکر شیعی تالی‌تلو رسالت و نبوت است... در مباحث مقام معظم رهبری نیز بر نگرش شیعی تأکید شده است (و) ایشان امامت را حکومت خداوند بر روی زمین، زمام دین و نظام مسلمین، و صلاح دنیا و عزت مسلمانان می‌دانند.» (ص ۱۱۷)

نویسنده در این بخش ضمن برشمردن اهمیت مهدویت و انتظار فرج و ویژگی‌های جامعه آرمانی مهدوی را از دیدگاه رهبر معظم انقلاب شرح می‌دهند.

عدالت

«طبق نگرش شیعی، عدل به معنای توازن و رعایت استحقاقهاست. چنین معنایی در

مباحث مقام معظم رهبری نیز منعکس شده است.» (ص ۱۲۱) «نکته بارز در اندیشه‌های کلامی مقام معظم رهبری، تأکید بر عدالت به عنوان مطالبات واقعی بشری است.» (ص ۱۲۳)

ولایت فقیه (حکومت در عصر غیبت)

«ولایت فقیه یکی از آموزه‌های مهم کلامی - فقهی شیعی است که از سوی ائمه معصومین (ع) برای تدبیر وضعیت سیاسی عصر غیبت تدبیر شده است... برجسته شدن آموزه ولایت فقیه در دوره معاصر، ریشه در مجاهدات و تلاشهای امام خمینی، رهبر کبیر انقلاب اسلامی، دارد و ولایت فقیه را به عنوان نظام سیاسی مطلوب شیعی در عصر غیبت می‌توان در سراسر نوشته‌ها و آثار امام خمینی یافت... آیه‌الله خامنه‌ای نیز به عنوان یکی از شاگردان برجسته امام خمینی، ولایت فقیه را در کانون اندیشه سیاسی خود قرار داده‌اند.» (ص ۱۲۵ و ۱۲۶)

«امام خمینی (ره) به عنوان نظریه پرداز ولایت فقیه در دوره حاضر، دو شرط اساسی ولایت فقیه را در راستای شرایط و ویژگی‌های عصمت و علم معصومین، فقاہت و عدالت دانسته‌اند. آیت‌الله خامنه‌ای نیز بر این دو شرط تصریح کرده‌اند: این دو شرط بنیادین بوده و شرایط دیگر جزء و لوازم آن هستند... حکم ولایت فقیه، تنها در عرصه احکام نیست، بلکه حکم او در تکالیف سیاسی نیز لازم الاطاعه است.» (ص ۱۲۹)

مکاتب، گفتمان و پارادایم فقه سیاسی

(تدوین سید سجاد ایزدهی، کارشناس ارشد فلسفه و کلام و دانش‌آموخته حوزه علمیه قم)

نگارنده در این مقاله ضمن تعریف فقه و فقه سیاسی، چهار مبحث اساسی را در خصوص فقه سیاسی با توجه به دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار می‌دهد:

۱. پارادایم‌های فقه سیاسی؛ ۲. گفتمان فقه سیاسی؛ ۳. مکاتب فقه سیاسی؛ ۴. شرایط و عوامل تحول گفتمانی، مکتبی و پارادایمی فقه سیاسی.

۱. پارادایم‌های فقه سیاسی

نگارنده در این قسمت با تقسیم فقه سیاسی به ۲ بخش سنتی و نوین، با عنایت به بیانات و کلمات مقام معظم رهبری برخی مؤلفه‌هایی را که موجب تمایز فقه سیاسی سنتی و جدید شده، برمی‌شمارد.

۲. گفتمان فقه سیاسی

گفتمان اخبارگری و اجتهاد اصولی و گفتمان فقه شیعه و فقه اهل سنت، دو گفتمانی است که در این بخش به آن اشاره شده است. نگارنده ویژگی‌ها و امتیازات فقه سیاسی شیعه در برابر فقه اهل سنت (از دیدگاه رهبری) برشمرده و موارد اتفاق بین دو گروه شیعه و سنی را شرح می‌دهد. در خاتمه نیز دو راهکار را در حوزه فقه سیاسی جهت اتحاد دو گفتمان فقه سیاسی شیعه و سنی مطرح می‌کند: ۱. آزادی عقاید مذهبی در عین بحث عالمانه در مورد مسائل اختلافی؛ ۲. ایجاد مراکز فقهی تقریب بین مذاهب.

«مقام معظم رهبری ضمن تأکید بر گفتمان اتحاد میان جهان اسلام بر محور اتحاد میان شیعه و سنی راهکارهایی را در این راستا و مبتنی بر مسأله فقه (سیاسی) ارائه می‌کنند.» (ص ۱۴۱)

۳. مکاتب فقه سیاسی

الف. مکاتب قدیم (مکتب محدثین قم و ری، مکتب بغداد، عصر فقیهان جدید) ب. مکتب امام خمینی. «مکتب فقهی که امام خمینی، راهبری آن را بر عهده دارد در عین حال که از متد و آموزه‌های فقه سنتی بهره می‌برد و به تعبیر خود امام خمینی از مؤلفه‌های فقه جواهری تبعیت می‌کند، پویایی را به خود ضمیمه کرده و با زمان‌شناسی دقیق و فهم صحیح پرسش‌های زمانه به تطور و تکامل رسیده است.» (ص ۱۴۷)

نگارنده در این بخش ضمن نقل مطالبی از رهبری نشان می‌دهد که مقام معظم رهبری در وادی فقه سیاسی پیرو راستین مکتب امام خمینی (ره) می‌باشند.

۴. شرایط و عوامل تحول گفتمانی، مکتبی و پارادایمی فقه سیاسی

در این بخش علل، عوامل و شرایط تحول موارد فوق با توجه به دیدگاههای مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار گرفته‌اند؛ بر این اساس نگارنده این مبحث را (مبتنی بر دیدگاههای رهبری) در سه مقطع زمانی گذشته، حال و آینده مورد بررسی قرار می‌دهند.

«فقاہت ما باید، نیازهای امروزمان را پاسخ دهد، ما امروز می‌خواهیم حکومت کنیم، ما می‌خواهیم دولت تشکیل بدهیم، ما می‌خواهیم بخشهای مختلف این جامعه را اداره کنیم، جواب همه اینها در اسلام هست. بایستی از اسلام استخراج شود.» (ص ۱۵۲)

احکام برخی مسائل فقه سیاسی

(تدوین صادق فرازی، استادیار پژوهشکده تحقیقات اسلامی)

نگارنده در این مقاله سعی کرده است نظرات فقهی مقام معظم رهبری را درباره برخی مسائل فقه سیاسی از جمله ولایت فقیه، جهاد و دفاع، امر به معروف و نهی از منکر، انتخابات، تعامل با دولت و نظام حاکم، بیت‌المال، اموال دولتی و نظارت گردآوری و تنظیم نماید. در این مقاله سعی شده است در بیشتر موارد، صرفاً آن دسته از نظرات ایشان مورد توجه باشد که به نوعی حاوی حکمی از احکام فقهی است و از پرداختن به نظرات تحلیلی و مبانی فلسفه سیاسی احکام پرهیز شده است. نظرات گردآوری شده در اغلب موارد عین مطالبی است که معظم‌له به زبان رانده و یا مکتوب نموده‌اند، لیکن در برخی موارد به ویژه درباره احکام استفاده شده از رساله اجوبه الاستفتانات، نظرات منسوب به ایشان، تلفیقی از سؤال و جواب آمده در آن است.

فرهنگ سیاسی

(تدوین آیت مظفری، استادیار پژوهشکده تحقیقات اسلامی)

با وجود اهمیت، نقش و جایگاه فرهنگ و به ویژه فرهنگ سیاسی در گذشته، حال و آینده، تهاجم فرهنگی دشمن می‌کوشد فرهنگ سیاسی جامعه ما را به انزوا بکشانند و گاه چنین تصور می‌رود که ما فرهنگ سیاسی مستقلی نداریم؛ ضعف تلاش در زمینه خنثی‌سازی این تلاش دشمن نیز مشهود است. خلأ موجود ما را بر آن می‌دارد تا درباره شناسایی و تبیین ابعاد فرهنگ سیاسی اسلام تلاش بیشتری کنیم. بر این اساس این مقاله، فرهنگ سیاسی را از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیه‌الله خامنه‌ای مورد توجه قرار داده است تا روشن شود از بین فرهنگهای سیاسی مشارکتی، اطاعتی و محدود کدام یک مورد توجه ایشان است.

پس از تعریف مفاهیمی همچون فرهنگ و فرهنگ سیاسی، با اشاره به رابطه دین و سیاست به عنوان بنیاد فرهنگ سیاسی اسلامی و ایرانی، بسترها، انواع و ابعاد فرهنگ سیاسی در ایران از نظر معظم‌له بیان می‌شود. نقش انقلاب اسلامی در فرهنگ سیاسی در سطح ملی، جهان اسلام و بین‌المللی از مباحث پایانی مقاله است.

مفهوم‌شناسی

«معظم‌له در یک تعریف کاربردی فرهنگ را شامل زبان، ادبیات، هنر، عقاید، آداب و سنتها و خلیقات یک جامعه معرفی می‌کند» (ص ۲۰۰) «رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیه‌الله خامنه‌ای در موارد متعددی از فرهنگ سیاسی سخن گفته‌اند، اهمیت فرهنگ سیاسی، انواع فرهنگ سیاسی، ویژگی‌های فرهنگ‌های سیاسی مختلف، تفاوت فرهنگ سیاسی اسلامی با فرهنگ سیاسی استبدادی و غربی، و نقش انقلاب اسلامی در فرهنگ سیاسی ایران و مسلمانان از مباحث ایشان است.» (ص ۲۰۱)

نگارنده در این بخش ویژگی‌های فرهنگ سیاسی مثبت و منفی را از دیدگاه مقام معظم رهبری برمی‌شمارد. (ص ۲۰۲)

رابطه دین و سیاست

رهبر معظم انقلاب با چهار دلیل، وحدت دین و سیاست را به روشنی اثبات می‌کنند:

۱. سیره سیاسی انبیاء الهی؛ ۲. ماهیت آیات قرآنی؛ ۳. هدف احکام الهی؛ ۴. ولایت و سیره ائمه اطهار (ع). «معظم‌له همچنین به نقش احیاگر انقلاب اسلامی و امام خمینی در پیوند نوین دین و سیاست و به تعبیر دقیق‌تر وحدت دین و سیاست اشاره می‌کنند... با توجه به نگاه رهبری در مقابل دین و سیاست باید گفت، فرهنگ سیاسی اسلامی ریشه در وحدت دین و سیاست دارد و هرگونه جدایی از دین آن را از هویت اصلی خود تهی نموده، بی‌اعتبار می‌سازد... فرهنگ سیاسی اسلامی در زمین دین ریشه دارد و فهم آن در منظر رهبر معظم انقلاب مشروط به درک این اساس و نظریه وحدت دین و سیاست است.» (ص ۲۰۵ و ۲۰۶)

بسترهای فرهنگ سیاسی در ایران

«رهبر معظم انقلاب در تعبیری بیان می‌کنند که فرهنگ ما ساخته شده تاریخ و مکتب و انقلاب ماست... (ایشان) در یک نگاه جامع و گسترده انواع فرهنگهای مؤثر در تاریخ گذشته ما تا امروز (فرهنگ شاهنشاهی، فرهنگی اسلامی، فرهنگ غربی) را مورد توجه قرار داده، با نقد و بررسی ابعاد آن حقانیت فرهنگ سیاسی اسلام را اثبات می‌کنند.» (ص ۲۰۷)

«از نظر معظم‌له فرهنگ شاهنشاهی، فرهنگ اسارت و عبودیت انسان در برابر انسان است... (و) فرهنگ غرب، فرهنگ برنامه‌ریزی برای فساد انسان است، فرهنگ دشمنی و

بغض با ارزشها، درخشندگی‌ها و فضیلت‌های انسانی... (و) فرهنگ غفلت از یاد خدا و معنویت است.» (ص ۲۰۷ و ۲۰۸)

«از نگاه رهبر انقلاب روح حاکم بر فرهنگ غرب، ماده‌پرستی و دنیاپرستی است...» (ص ۲۰۸) «رهبر انقلاب با تأکید بر پیشرفتهای مادی تمدن غرب، ثروتها، دانش‌ها و اختراعات، یادآور می‌شوند با وجود این پیشرفتهای غربیها به معنای انسانی کلمه سعادت‌مند نیستند، آرامش روحی و عدالت اجتماعی ندارند.» (ص ۲۰۹)

انواع فرهنگ سیاسی

۱. فرهنگ سیاسی مشارکتی؛ ۲. فرهنگ سیاسی پیرو؛ ۳. فرهنگ سیاسی محدود.

«از مجموع بیانات آیت‌الله خامنه‌ای چنین مستفاد می‌شود که ایشان در بین انواع فرهنگ سیاسی، نوع مشارکتی و فعال آن را توصیه و ترویج می‌کنند. بارها در انتخابات مختلف اعم از خبرنگاران، ریاست جمهوری، مجلس و شوراها از آحاد مردم می‌خواهند که با حضور آگاهانه و فعال و با هوشیاری در پای صندوق‌های رأی حاضر شده، نقش والای خود را در سرنوشت سیاسی کشور ایفا کنند. ایشان مشارکت سیاسی در انتخابات را حتی در زمانی که به مرحله دوم نیز کشیده می‌شود، واجب شرعی و سیاسی می‌دانند.» (ص ۲۱۰ و ۲۱۱)

«از نظر ایشان آگاهی و فهم سیاسی برای یک ملت ضروری است، مردم باید قدرت تحلیل سیاسی داشته و به حقوق خود واقف باشند.» (ص ۲۱۳)

ابعاد فرهنگ سیاسی

فرهنگ سیاسی در سه بعد آگاهی یا فهم سیاسی، گرایش و تمایلات و اقدام عملی یا مشارکت (سیاسی) مطرح است. رهبر معظم انقلاب اسلامی به خوبی درباره هر سه بعد فرهنگ سیاسی نظر خود را بیان کرده‌اند.» (ص ۲۱۳)

نقش انقلاب اسلامی ایران در فرهنگ سیاسی

«از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، انقلاب اسلامی ایران در سه سطح تأثیر بسزایی را در فرهنگ سیاسی بر جای گذاشته است: ۱. سطح ملی؛ ۲. جهان اسلام؛ ۳. سطح بین‌الملل.» (ص ۲۱۵-۲۱۶)

انقلاب اسلامی

(تدوین احمد شفیعی، استادیار مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی)

آنچه در این نوشتار تقدیم می‌گردد، اشاراتی است به دیدگاه مقام معظم رهبری درباره انقلاب اسلامی که در آن به موضوعاتی از قبیل مفهوم انقلاب اسلامی، ضرورت آن، الگو و رمز پیروزی، پیام و نیز آرمان، اهداف، اصول و ارکان انقلاب اسلامی و همچنین مخالفین، دستاوردها، آسیب‌ها، تهدیدها و رمز تداوم آن پرداخته شده است.

مفهوم انقلاب اسلامی

«... انقلاب اسلامی یک تفسیر اسلامی و الهی بوده و به معنی زنده کردن دوباره اسلام است...» (ص ۲۲۳)

ضرورت انقلاب اسلامی

«در دیدگاه مقام معظم رهبری، انقلاب یک ضرورت طبیعی براساس سنت‌های الهی بود... یکی از این سنت‌ها تجلی حق و پیروزی آن بر باطل است...» (ص ۲۲۳)

الگوی انقلاب اسلامی

«مقام معظم رهبری معتقدند امام راحل برای حیات دوباره اسلام درست همان راهی را پیمود که رسول اعظم (ص) پیمودند و فلسفه انقلاب نیز همان حرکت نبوت‌ها در طول تاریخ برای حمایت از مستضعفان و کوبیدن گردن‌کشان و سلطه‌گران و طاغوت‌ها به سنگ است...» (ص ۲۲۶-۲۲۷)

پیام انقلاب اسلامی

«انقلاب اسلامی مردم ایران این پیام را به دنیا عرضه کرد که بسیج‌کننده‌ترین ایدئولوژی‌ها اسلام است... و حاصل سخن در یک کلام این که پیام انقلاب پیام معنویت است.» (ص ۲۲۷-۲۲۸)

آرمان و اهداف انقلاب اسلامی

برخی از آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری عبارتند از:
 ۱. عدالت‌خواهی؛ ۲. تربیت و تزکیه انسان و در نتیجه جامعه‌سازی بر مبنای آن؛
 ۳. تشکیل نظام توحیدی؛ ۴. دستیابی به حیات طیبه؛ ۵. برخورداری از رفاه، امنیت، دانش،

عزت سیاسی، تعالی مادی و استقلال اقتصادی و رونق تجاری؛ ۶. حاکمیت اسلام و قرآن در زندگی بشر؛ ۷. تکریم انسان و نفی فقر و فساد و تبعیض و در نتیجه احساس خوشبختی و سعادت؛ ۸. بازگرداندن عزت اسلامی به مسلمانان.

رمز پیروزی انقلاب اسلامی

«در یک کلام می‌توان رمز پیروزی انقلاب اسلامی را در ایمان و اعتقاد مردم به اسلام، و نیز تسلیم در برابر فرمان خدا و صبر و فداکاری و استقامت در مسیر انقلاب جست‌وجو کرد.» (ص ۲۳۰)

اصول انقلاب اسلامی

«... همه مسائلی که به عنوان مبانی اندیشه سیاسی اسلام به حساب می‌آیند، در زمره اصول انقلاب اسلامی به شمار می‌روند.» (ص ۲۳۰)

ارکان انقلاب اسلامی

الف. مکتب؛ ب. رهبر؛ ج. مردم. (ص ۲۲۱-۲۲۲)

مخالفان انقلاب اسلامی

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «ما با دنیای استکبار مواجهیم. همه آن سلطه‌هایی که از احیاء اسلام نازا هستند و رنج می‌برند و همه آن دولت‌ها و قدرت‌هایی که عظمت اسلام را به زیان خودشان می‌بینند، امروز در مقابل اسلام، صف‌آرایی کردند.» (ص ۲۲۳)

دستاوردهای انقلاب

الف. دستاوردهای داخلی ب. دستاوردهای خارجی (نویسنده برای هر یک مواردی را از قول مقام معظم رهبری برمی‌شمارند. ر.ک: ص ۲۲۵ و ۲۲۶)

آسیب‌ها و تهدیدات انقلاب اسلامی

«تغییر در آنچه که باعث شکل‌گیری، پیروزی و ادامه حرکت انقلاب شد، عامل آسیب‌زای انقلاب است و از آنجا که استکبار جهانی، منافع و مطامع خود را از دست رفته می‌بیند و ناخرسند از چنین وضعیتی است، بزرگ‌ترین عامل تهدید به شمار می‌رود.» (ص ۲۲۷)

رمز تداوم انقلاب اسلامی

«آنچه که باعث پیدایش و پیروزی انقلاب گردید، عامل بقای آن نیز به شمار می‌رود.» (ص ۲۲۸)

ساختار قدرت سیاسی

(ندوین محمد رحیم عیوضی، عضو هیئت علمی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره))

این مقاله در پی تبیین دیدگاه مقام معظم رهبری در خصوص ساختار قدرت سیاسی در دو قلمرو نظری و عملی است. ابتدا نظریه دیدگاه قدرت سیاسی از منظر رهبری بررسی می‌گردد، سپس در عرصه مصداقی و کاربردی با تأکید بر ساخت قدرت سیاسی و تأثیرات جامعه‌شناسی جمهوری اسلامی به توضیح شبهات و سؤالات مربوط به ساختار قدرت سیاسی در جمهوری اسلامی و آثار مثبت نظری و عملی آن در عرصه تحول سیاسی پرداخته می‌شود. بخش اول مقاله به تبیین منشأ قدرت سیاسی قبل از انقلاب (استبداد) و پس از انقلاب (مکتب حیات بخش اسلام و تعهد در مقابل احکام آن) می‌پردازد و مختصری در خصوص نظام ولایت فقیه توضیح می‌دهد.

در بخش دوم نیز مفهوم، منابع و ابزارهای کنترل قدرت سیاسی از دیدگاه رهبری تبیین می‌گردد.

مفهوم قدرت

در دیدگاه مقام معظم رهبری، مفهوم قدرت و ساخت قدرت سیاسی در مفهوم ولایت قابل توضیح و تبیین است چرا که در آن هیچ نکته ضد انسانی نظیر استبداد و خودسری وجود ندارد. (ص ۲۵۲)

منابع قدرت

حضرت آیه‌الله خامنه‌ای مردم را به عنوان مهم‌ترین منبع قدرت سیاسی قلمداد می‌کند و معتقد است معیار مشروعیت حاکمان و نظام سیاسی، میزان کارآمدی آنها در جهت خدمت بیشتر به مردم می‌باشد. لذا با برگزاری انتخاباتهای متعدد و ادواری بودن زمامداران، نقش و اهمیت نظر مردم بهتر در ساختار قدرت مشخص می‌گردد. (ص ۲۵۷)

«رهبر معظم انقلاب اسلامی در تشریح نظام اسلامی مبتنی بر مردم که ساختار قدرت سیاسی با پشتوانه مردمی محقق می‌گردد، می‌گوید: نظامی که در آن حاکم - چه رهبر، چه ریاست جمهوری، چه ریاست قوه قضائیه، چه مجلس شورای اسلامی - متکی و متصل به مردم و مورد علاقه و پشتیبانی و حمایت آنهاست، نظام جمهوری اسلامی است.» (ص ۲۵۶)

ابزارهای کنترل قدرت

«حضرت آیه الله خامنه‌ای بر ضرورت ایجاد حکومت تأکید دارد و به تأسی از حضرت امام خمینی (ره) بهترین نوع حکومت منطبق بر دین مبین اسلام را حکومت جمهوری اسلامی مبتنی بر ولایت فقیه می‌داند... بنابراین نظام جمهوری اسلامی که بر اساس اصل ولایت فقیه شکل گرفته... بر مبنای آموزه‌های دینی و اصول قانون اساسی، ابزارهای کنترل متعددی اعم از بیرونی و درونی، در نظر گرفته تا از هرگونه فساد در قدرت سیاسی جلوگیری کند.» (ص ۲۵۸)

ابزارهای بیرونی کنترل قدرت: ۱. ابزارهای برخاسته از متن قانون اساسی؛ ۲. ابزارهای مبتنی بر شکل حکومت: مردم‌سالاری دینی؛ ۳. انتخابات
ابزارهای درونی کنترل قدرت: ۱. ایمان به خدا؛ ۲. تقوای الهی؛ ۳. عمل به احکام الهی؛
۴. رعایت کامل عدالت؛ ۵. خدمت به مردم.

اصلاحات سیاسی

(تدوین مهدی نظرپور، عضو هیئت علمی پژوهشکده تحقیقات اسلامی)

این مقاله سعی دارد دیدگاه‌های مقام معظم رهبری را در خصوص اصلاح، اصلاح‌طلبی و اصلاحات بیان دارد. تعریف اصلاحات، ضرورت و اهمیت، انواع، موضوع، نکات قابل توجه و آسیب‌شناسی اصلاحات از جمله مباحث این نوشتار است.

تعریف اصلاحات

«اصلاحات یعنی این که نقاط مثبت و منفی را فهرست کنیم و نقاط منفی را به نقاط مثبت تبدیل کنیم... مقام معظم رهبری معتقدند که اصلاحات در ذات و هویت انقلاب نهفته است. به عبارت دیگر از نظر ایشان انقلاب بزرگ‌ترین اصلاحات است.» (ص ۲۷۷)

اهمیت و ضرورت اصلاحات

«مقام معظم رهبری اصلاحات را از چند نظر ضروری می‌دانند: ۱. فریضه بودن انجام اصلاحات؛ ۲. ضروری بودن اصلاحات؛ ۳. پاسخگو بودن مسئولان و نهادها؛ ۴. ضرورت اصلاحات برای دفع آفات و آسیبهای نظام.» (ص ۲۷۹)

انواع و گونه‌های اصلاحات

انواع اصلاحات از دیدگاه رهبری عبارتند از: ۱. اصلاح اداری؛ ۲. اصلاح اقتصادی؛ ۳. اصلاح قضائی؛ ۴. اصلاح امنیتی؛ ۵. اصلاح قوانین و مقررات.

موضوع اصلاحات

«مقام معظم رهبری موضوعات مهم اصلاحات را در همه زمینه‌ها چنین برمی‌شمارند: اصلاحات به معنای حقیقی، مبارزه با سه چیز است؛ یکی فقر است، یکی فساد است و یکی تبعیض.» (ص ۲۸۲)

نکات قابل توجه برای انجام اصلاحات.

از دیدگاه رهبری ۱. اصلاحات یک حقیقت ضروری و لازم است؛ ۲. اصلاحات باید تعریف شود؛ ۳. اصلاحات باید از یک مرکز مقتدر و خویشتندار هدایت شود؛ ۴. ساختار قانون اساسی حفظ شود؛ ۵. با تندروی و تندروان مقابله شود؛ ۶. با دخالت بیگانگان مقابله جدی شود؛ ۷. بخشهای مختلف اصلاحات هماهنگی داشته باشد.

انواع اصلاحات از نظر ارزشی

«مقام معظم رهبری، اصلاحات را به دو دسته تقسیم می‌کند: اصلاحات اسلامی و انقلابی، و اصلاحات امریکایی.» (ص ۲۸۷)

آسیب‌شناسی اصلاحات

«مقام معظم رهبری، ضمن طرح مسائل اصلاحات، به آسیبهای آن نیز توجه کرده، سردمداران و مجریان آن را بدانها معطوف داشته‌اند که عبارتند از: ۱. بی‌توجهی به ارزشهای انقلاب؛ ۲. خطر تحجر و انحراف؛ ۳. خطر نفوذ دشمن در میان متولیان و کارگزاران؛ ۴. بی‌توجهی به طرح همه‌جانبه امریکا برای فروپاشی نظام.» (ص ۲۹۳)

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

(تدوین منصور حاتمی‌راد، کارشناس ارشد روابط بین‌الملل)

مقاله حاضر در پی فهم و شناخت برخی از دیدگاههای مقام معظم رهبری پیرامون سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی می‌باشد و در تلاش است با بهره‌گیری از اندیشه‌های سیاسی مقام معظم رهبری، حوزه سیاست خارجی را مطالعه و تحلیل نماید.

مقاله دیدگاهها، مواضع و رهنمودهای مقام معظم رهبری را در خصوص سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در موارد ذیل بررسی کرده است: ۱. جایگاه سیاست خارجی؛ ۲. اصول و مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی؛ ۳. اهداف سیاست خارجی؛ ۴. مؤلفه‌های قدرت؛ ۵. اولویتهای سیاست خارجی؛ ۶. سفرها و نمایندگی‌های سیاسی؛ ۷. رابطه یا مذاکره با امریکا؛ ۸. فن‌آوری هسته‌ای.

۱. جایگاه سیاست خارجی

«در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، سیاست خارجی همواره جایگاه ارزشمندی داشته و معظم له از حساسیت، تأثیرگذاری و دشواری‌های میدان وسیع دستگاه دیپلماسی به مناسبت‌های مختلف سخن گفته‌اند.» (ص ۲۹۸)

۴. اصول و مبانی سیاست خارجی جمهوری اسلامی

آنچه در پیام‌ها و فرمایشات مقام معظم رهبری مورد تأکید بوده و در واقع ستون فقرات سیاست خارجی کشور در برخورد با استکبار را تشکیل می‌دهد، این است که در تعامل با کشورها و حضور فعال در صحنه سیاست خارجی هرگز نباید به اصول و مبانی انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران کوچک‌ترین خدشه‌ای وارد شود؛ بلکه همواره باید «عزت، حکمت و مصلحت» نظام مورد توجه قرار گیرد و بر استقلال و عزت اسلامی و اجتماعی تأکید شود.» (ص ۳۰۳)

۳. اهداف سیاست خارجی

«اهداف سیاست خارجی تأمین‌کننده منافع ملی ایران اسلامی بوده و در راستای نهادینه کردن حاکمیت ملی در نظام متحول بین‌المللی است.» (ص ۳۰۶)

۴. مؤلفه‌های قدرت

رهبر معظم انقلاب «احساس هویت و عزت اسلامی»، «الگوی اسلام ارائه شده در ایران» و «ایمان اسلامی و روحیه معنوی ملت ایران و حضور آنها در عرصه‌های مختلف و حساس کشور در سالهای گذشته» را از مؤلفه‌های قدرت ملت ایران برمی‌شمارند. (ر.ک. ص ۳۰۶ و ۳۰۷)

۵. اولویتهای سیاست خارجی

همسایگان ایران، کشورهای مسلمان، کشورهای جهان سوم، و کشورهایی که سر تعرض با ما ندارند.

۶. سفرا و نمایندگی‌های سیاسی

«مقام معظم رهبری عوامل مؤثر در فعالیتهای و رفتار سفیران جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور را بسیار گسترده و پیچیده و در عین حال ظریف و حساس دانسته و معتقدند که اقتدار نظام جمهوری اسلامی در پابندی سفرا و نمایندگان سیاسی به اصول اسلامی است.» (ص ۳۱۰)

۷. رابطه یا مذاکره با امریکا

«بی‌گمان تا زمانی که جمهوری اسلامی در دفاع از ملت مظلوم فلسطین و مخالفت با صلح ناعادلانه خاور میانه و یک‌جانبه‌گرایی امریکا، بر مواضع اصولی و سازش‌ناپذیر خود پافشاری کند و از سوی دیگر تا دولت‌مردان امریکا به حمایت گسترده از رژیم اشغالگر قدس و دشمنی با انقلاب اسلامی ادامه می‌دهند و به دنبال تحمیل خواسته‌های استکباری خود بر جامعه جهانی می‌باشند گفتگو و عادی‌سازی روابط با جمهوری اسلامی امکان‌پذیر نخواهد شد.» (ص ۳۱۶)

۸. فن‌آوری هسته‌ای

«مقام معظم رهبری مسئله هسته‌ای را یکی از مسائل مطرح سیاست خارجی می‌دانند و معتقدند جمهوری اسلامی ایران عقب‌نشینی از مسائل هسته‌ای را - که خواسته ملی و حق طبیعی ملت ایران است - به معنای شکستن استقلال کشور می‌داند.» (ص ۳۱۷)

مسائل منطقه‌ای ایران

(تدوین محمد اسماعیل خدادادی، استادیار مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی)

این مقاله ضمن بیان وضعیت مرزهای ایران اسلامی و همسایگان ایران و همچنین مختصری از تاریخچه‌اشان، موضع‌گیریهای رهبر معظم انقلاب را در خصوص آنها بررسی می‌نماید.

دریای خزر

«رهبر معظم انقلاب اسلامی به کرات در ملاقات با سران کشورهای ساحلی دریای خزر آنها را به یک توافق جمعی فراخوانده است. ایشان مسائل مربوط به دریای خزر را مربوط به کشورهای حاشیه این دریا می‌دانند.» (ص ۳۲۸)

آسیای میانه و قفقاز

رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «تولد جمهوریهای مسلمان در شمال ایران که دهها سال در پنجه خونین مارکسیسم گرفتار بودند همراه با خیزشی که امروز سراسر جهان اسلام را فراگرفته تجدید بعثت را نوید می‌دهد.» (ص ۳۳۰)

ترکیه

«به نظر می‌رسد اگر ترکیه بخواهد خودش را به جهان اسلام نزدیک کند و با ایران اسلامی رابطه‌ای مناسب داشته باشد راهی ندارد جز اینکه به خواست مردم مسلمان این کشور تن بدهد و با دین مقدس اسلام به مبارزه برنخیزد.» (ص ۳۳۵)

عراق

در تمام دوران اخیر که عراق دچار هرج و مرج داخلی حکومت ظالم و ستمگر صدام و اشغال آن توسط آمریکا بوده مورد توجه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیه‌الله خامنه‌ای قرار داشته است و ایشان به هر مناسبتی با پیامها و سخنرانیها، راه‌گشای حل بحرانهای به وجود آمده در عراق بوده‌اند.» (ص ۳۳۹)

فلسطین

«داستان غم‌انگیز فلسطین بارها از سوی مقام معظم رهبری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است (و ایشان) بارها حمایت خودش را از این مردم مظلوم اعلام داشته‌اند.» (ص ۳۴۰ و ۳۴۲)

خلیج فارس

نگارنده در این بخش ضمن تبیین اهمیت خلیج فارس در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی - امنیتی به بیان مواضع اندیشمندانه رهبر معظم انقلاب در این خصوص می‌پردازد.

افغانستان

«رهبر معظم انقلاب اسلامی راجع به آنها می‌فرماید: «ملت افغانستان ملت مسلمانی است، شیعه و سنی فرق نمی‌کند.» (ص ۳۵۱) (ایشان) «در مراحل گوناگون زمانی در مقاطع اخیر تذکرات خیرخواهانه به گروه‌های مسلمان پیروز در افغانستان داشته‌اند.» (ص ۳۵۲)

پاکستان

«بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران پاکستان اولین کشوری بود که دولت اسلامی ایران را به رسمیت شناخت... رهبر معظم انقلاب اسلامی در دوره‌های مختلف سعی کرده است با آگاهی دادن دو ملت، از ترفند استعمارگران غربی پرده بگشاید و توطئه‌های آنها را خنثی کند تا از این طریق روابط دو کشور همچنان پایدار و استوار بماند.» (ص ۳۵۴)

کشمیر

کشمیر کشوری است که حدود نیم میلیون نفر شیعه دارد و رهبر معظم انقلاب اسلامی در پیام‌های متعدد (از جمله در پیام به حجاج بیت‌الله الحرام در سال ۱۳۷۰) به بحران کشمیر و لزوم دفاع ملت‌های مسلمان از مسلمانان کشمیر اشاره کرده‌اند. (ر.ک: ص ۳۵۶)

مسائل جهان اسلام

(تدوین مرتضی شبرودی، عضو هیئت علمی پژوهشکده تحقیقات اسلامی)

مقاله حاضر نخست به تعریف واژه‌هایی چون جهان اسلام، تهدید، کاستی، فرصت و ظرفیت پرداخته، سپس برخی از تهدیدها علیه جهان اسلام و کاستی‌های موجود در آن را از دیدگاه مقام معظم رهبری بررسی می‌کند؛ آنگاه فرصت‌ها و ظرفیت‌هایی را که مقام معظم رهبری در جهان اسلام مشاهده می‌کنند مطرح می‌سازد، و سرانجام راه‌حلی که مقام معظم برای فائق آمدن بر مسائل، مشکلات و معضلات جهان اسلام مطرح کرده‌اند، برمی‌شمارد. تهدیدها عبارتند از: ۱. اختلاف‌افکنی دشمن؛ ۲. اسرائیل؛ ۳. امریکا؛ ۴. استکبار.

کاستی‌ها عبارتند از: ۱. ضعف روحیه برخورد با دشمن؛ ۲. ترس از جان، مال و مقام؛

۳. عدم بسیج امکانات؛ ۴. فقدان اتحاد درونی

فرصت‌ها عبارتند از: ۱. حج؛ ۲. روز قدس؛ ۳. سازمان کنفرانس اسلامی؛ ۴. انقلاب

اسلامی؛ ۵. بیداری اسلامی.

ظرفیت‌ها عبارتند از: ۱. امید و مبارزه؛ ۲. محبت ائمه؛ ۳. وجوه مشترک؛ ۴. جمعیت

فراوان؛ ۵. توانایی‌های موجود.

راه‌حل‌ها عبارتند از: ۱. همبستگی اسلامی در درون؛ ۲. وحدت جمعی در مقابل دشمن؛

۳. ایجاد تلقی مشترک؛ ۴. توجه به مقتضیات زمانی و مکانی؛ ۵. اراده قوی؛ ۶. علاج مسأله

فلسطین؛ ۷. شناخت واقعیت؛ ۸. راه حل بومی؛ ۹. همگانی دیدن مشکلات؛ ۱۰. اخلاص و شهادت؛ ۱۱. اصلاح فردی.

روابط بین الملل

(ندوین محمّد ستوده، استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم)

در این پژوهش تلاش شده است تا دیدگاه مقام معظم رهبری نسبت به روابط بین الملل با توجه به نوع نگاه به انسان، نظام بین المللی موجود و نظام جهانی مطلوب مورد بررسی قرار گیرد.

ماهیت انسان

«مقام معظم رهبری به نقش، اراده و قدرت انسان تأکید زیادی دارند... با توجه به دیدگاه ایشان، منشأ گرفتاریهای بشر در دنیا این است که قدرت و سیاست در دست انسانهای فاسد و ظالم است و ریشه همه خطاها محبت دنیا است.» (ص ۳۸۶ و ۳۸۷)

نظام بین المللی سلطه

«ایشان با توجه به اینکه قدرت در سطح بین المللی در دست افراد فاسد و غیر خدایی است، از نظام بین المللی سلطه و نظام استکباری یاد می نمایند و مهم ترین خصلت نظام بین المللی کنونی را نظام بین المللی سلطه می دانند.» (ص ۳۸۸)

«ایشان می فرمایند: «ما در نظام سلطه طرفین را مقصر می دانیم، هم سلطه گر و هم سلطه پذیر را، استکبار به معنای همین نظام سلطه ای است.» (ص ۳۸۹)

ابزار سلطه

۱. تبلیغات؛ ۲. حقوق بشر؛ ۳. علم و فناوری؛ ۴. سازمان های بین المللی؛ ۵. اعطای کمک و وام؛ ۶. مداخله نظامی.

روابط بین الملل مطلوب

نگارنده در این بخش روابط بین الملل مطلوب را ناشی از روابط بین الملل عادلانه و اجرای عدالت برمی شمارد.

«برای رسیدن به نظام بین الملل عادلانه و تحقق اهداف الهی و انسانی در سطح روابط میان ملت ها و دولتها، زمینه ها و شرایطی لازم است که در صورت تحقق آن می توان به نظم

جدید بین‌المللی مطلوب دست یافت. این موارد را می‌توان در انسان و کارگزاری او، مسئله قدرت، بیداری ملت‌ها و ارائه الگو مورد بررسی قرار داد.» (ص ۳۹۷ و ۳۹۸)

انسان و کارگزاری او

«از دیدگاه مقام معظم رهبری... ایمان به اراده انسانی و در کنار آن، اعتقاد و ایمان و اطمینان به کمک الهی باعث می‌شود که بزرگ‌ترین مشکلات به آسانی حل شود.» (ص ۳۹۹)

مسئله قدرت

(رهبر معظم انقلاب) «با توجه به اهمیت قدرت می‌فرماید: قدرت فی نفسه یک وسیله است، نه می‌شود گفت بد است و نه می‌شود گفت فی نفسه خوب است. در اختیار کی باشد، برای چه هدفی به کار رود، این تعیین‌کننده است.» (ص ۴۰۰) «سلطه جهانی جز قوت و قدرت هیچ نمی‌فهمد و در برابر زبان قدرتی که آنان به کار می‌گیرند با زبان قدرت باید سخن گفت» (ص ۳۹۹) «از دیدگاه مقام معظم رهبری... امروز دنیای اسلام تا حدود زیادی قدرت خود را شناخته و می‌داند که می‌تواند قدرتمند باشد.» (ص ۴۰۱)

بیداری ملت‌ها

«مقام معظم رهبری برای بیداری ملت‌ها در مقابل نظام سلطه جهانی نقش مهمی قائل‌اند... و بر لزوم مقابله با قدرتهای بزرگ از طریق بیداری ملت‌ها تأکید دارند.» (ص ۴۰۱ و ۴۰۲)

ارائه الگو

«از دیدگاه مقام معظم رهبری اسلام قادر است که مسلمانان و همه انسانیت را نجات دهد مشروط بر آنکه درست شناخته و سپس درست به آن عمل شود.» (ص ۴۰۳)

ایشان انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی را الگو معرفی کرده می‌فرماید: «امروز در سرتاسر دنیا، میلیارد‌ها انسان زیر فشار سنگین ظلم و بی‌عدالتی قدرتهای بزرگ دست و پا می‌زنند. آنها یک نمونه احتیاج دارند و یک الگو می‌خواهند و شما می‌خواهید آن الگو را نشان دهید. بار بسیار سنگین و کار بزرگی است! البته راه عملی وجود دارد، این راه پیمودنی است و ما تا امروز پیموده‌ایم و به فضل الهی و... این راه را تا آخرین مرحله با موفقیت خواهیم رفت.» (ص ۴۰۴)